

Had ik bijzondere kwaliteiten waardoor ik op 12-jarige leeftijd niet vijf of zes jaar het *voortgezet middelbaar onderwijs* (HBS) of *voorbereidend wetenschappelijk onderwijs* (Gymnasium) hoefde te volgen? Ik kon – zo was toen de conclusie – volstaan met slechts vier jaar *meer uitgebreid lager onderwijs* (MULO, later ULO). Kenden de mensen die toen over mijn toekomst beslisten al de betekenis van de Engelse uitdrukking *Less is more*? Ikzelf was niet verbaasd. Ook niet toen in 1963 (ik was inmiddels 20 en in militaire dienst) de uiteindelijke balans van de schoolontwikkeling van de vijf zonen Steenbergens kon worden opgemaakt. De oudste en de jongste zoon volgden respectievelijk het Gymnasium en de HBS om daarna naar de universiteit te gaan. De drie zonen daartussenin volstonden met de (M)ULO. Twee – waaronder ik – gingen vervolgens op 16-jarige leeftijd werken, één ging naar de toenmalige Kweekschool. Pas (veel) later was er bij mij de verbazing dat geen van ons vijven zich hierover verbaasde.

Twee onderwijssmannen hadden op de keuzemomenten aan het eind van de lagere school en de MULO een beslissende invloed op mijn leven van de (eerste) jaren daarna.

In het laatste jaar van de lagere school was er – zoals mijn jongste broer hem omschreef – de ‘legendarische’ bovenmeester Van Westenbrugge. Hij was in mijn ogen streng maar met een grote betrokkenheid op zijn leerlingen. Hij vervulde mij met genegenheid én gezag. Hij verkoos mij om plaats te nemen in de schoolbank op een meter afstand van zijn tafel, waardoor hij mij en ik hem recht in de ogen kon kijken. Ik werd ook uitverkoren om onbezoldigd ‘conciërge’ te zijn, de grote schooldeuren te openen en te sluiten, de schoolbel te luiden waarmee de school- en pauzetijden werden gemarkeerd. Voor mij wees dit erop dat ik voor hem betekenis had. Wat is het toch mooi dat een jongentje van 11, 12 jaar niets van pedagogiek afweet!

De andere man was de voor mij zeker niet legendarische MULO-directeur Zaalberg. Mijn moeder en ik zaten op het beslissende moment recht voor hem toen hij de – wél legendarische – woorden sprak: “Laat Roel maar gaan werken, dan komt er misschien nog iets van terecht”. Ik sloeg die woorden op in mijn hart en enkele maanden later trad ik ‘de bruisende maatschappij binnen’ zoals Van Eerten, de directeur personeelszaken van de Vocaleumfabriek in Zwolle tegen mij – 16-jaar oud – zei terwijl hij een hand op mijn schouder legde. Er stroomde een groot gevoel van geluk en vrijheid door mij heen.

Van Westenbrugge, Van Eerten: ze hadden voor mij grote betekenis – zoals er gelukkig meer vrouwen en mannen zijn (geweest) die mij voedden en aan wie ik mij mocht laven.

Dat alles was midden vorige eeuw. Vijf zonen met een goed stel hersens – we stonden in de volksbuurt en bij familie bekend als ‘knappe jongens’. Dat onze ontwikkelingswegen zó onderscheidend werden kwam vooral door het oordeel van enkele mannen.

En nu, in 2021, zo’n zestig jaren later? Wij koesteren een illusie, houden een mythe in stand. Wij dromen ervan dat alle kinderen in ons onderwijsminnende land tegenwoordig gelijke ontwikkelingskansen hebben. De Onderwijsraad: *“Het onderwijs biedt gelijke kansen voor individuen om onderwijs te genieten en om zich te vormen, te ontwikkelen en te scholen gedurende de levensloop.”* Zo! Dat is geen vraag maar een proclamatie!

Hoe anders is de werkelijkheid: het Nederlandse onderwijs is een selectiefabriek. Het is een voor menigeen meedogenloze selectie, want alle aspecten van het latere leven worden er veelal door beïnvloed. Kinderen uit lagere sociale milieus worden in het onderwijs vaak naar beneden geselecteerd, kinderen uit hogere milieus naar boven.¹ Ons onderwijs kent maar liefst zeven niveaus en wie op de onderste trede van de ladder blijft steken, loopt grote kans minder welvarend, minder gezond, minder oud te worden, in een ‘zwakke’ buurt te wonen, minder in contact te komen met de welvarende bovenkant. Die leerlingen zien leeftijdsgenoten de ladder opklimmen, de afstand wordt steeds groter. “Nederland is inter-

nationaal koploper geworden in niveaoverschillen tussen scholen. Daardoor gaat veel talent verloren”, concludeerde de Onderwijsinspectie in 2017. Het PISA-rapport² uit 2019 meldt: “het verschil tussen leerlingen van laag- en hoogopgeleide ouders neemt verder toe.” Honderdduizenden kinderen zijn hiervan de dupe. Eind 2020 bevestigde het CPB dit. Het kan nog erger: niet alleen werkt de onderwijs- en schoolstructuur desintegrerend, in die scholen werken ook teveel docenten die – je kunt het nauwelijks geloven als je het leest – *onvoldoende* in staat zijn de inhoud van hun vak over te brengen op hun leerlingen (de ‘vakdidactiek’). Tot overmaat van ramp beschikken ze ook nogal eens over te weinig opvoedkundige kwaliteiten. Dat heb ik niet bedacht, de Onderwijsraad schreef dit op 15 april³ en voegde er aan toe: “de lerarenopleidingen moeten [daaraan] zo snel mogelijk meer aandacht gaan besteden”; de Inspectie schreef het al eerder.

Toen deze droevig stemmende feiten zich in mijn brein hadden genesteld, verschenen op mijn netvlies gelukkig opeens al die vrouwen en mannen uit mijn leven die in het onderwijs werkten en werken, mensen die uit volle overtuiging kozen voor het onderwijs. Voor hen geldt zeker het volgende citaat uit het OECD-Talis rapport³: “Waarom zijn ze in het onderwijs gaan werken? Tenminste 80% van de leerkrachten in Nederland noemt de mogelijkheid om de ontwikkeling van kinderen te beïnvloeden of bij te dragen aan de samenleving als een belangrijke motivatie.” Ik herken deze prachtige motivatie! Maar hoe kan het dat er zó’n groot spanningsveld bestaat tussen deze droom die het merendeel van de 240.000 onderwijsgeevenden⁴ koestert en de rauwe werkelijkheid?

Ik zie op Schoolbank.nl hoeveel oude(re) mensen vol melancholie en dankbaarheid schrijven over met name de lagere school. Ik hoor van een niet meer zo jonge ‘schooljuf’ hoe een Facebook-groep van oud leerlingen – waarvan velen zelf volwassen kinderen hebben – ‘ontplofte’ toen ze zich bij toeval meldde bij één van hen. En ik vraag je: heb jij ook niet minstens één juf, één meester, één docent(e) waarvan je zegt: dié was het, die is voor mij van grote betekenis geweest! Hoe mooi is het dat zoveel kinderen en jongeren juist in deze coronacrisis de waarde van de school hebben (her)ontdekt?

Ik ken ze gelukkig, de onderwijsgeevenden die het verschil maken, die van kinderen, van jongeren houden, betekenisvol voor ze zijn, hun leerlingen motiveren om de kans te pakken en ze ondersteunen met hun vakdidactiek en pedagogische kwaliteiten. Niet zelden staat hun schoolleider ze in de weg: een groot deel daarvan is niet opgeleid om leiding te geven. Er is geen land in Europa waarin schoolleiders gemiddeld zo weinig tijd en aandacht besteden aan de kwaliteit van het onderwijs⁵. Maar ook hier geldt: gelukkig zijn er schoolleiders die vol hoop getuigen dat het anders kan, schoolleiders die de problemen erkennen en met docenten zoeken naar en werken aan oplossingen.⁵

.....

Nu zie ik die meid van 16 jaar weer voor me, zoals ik haar in 1971 leerde kennen: mooi en intelligent; ze had wellicht in het examenjaar van de HAVO kunnen zitten, maar ze was naar de Huishoudschool gestuurd en werkte daarna in een kippenslachterij. Niemand was met haar de reis naar een ándere toekomst begonnen en vijftig jaar later hoor ik haar opnieuw:

“Het is zo moeilijk een beetje iemand te zijn.”

---

1. Lees [hier](#) meer in het rapport *Onderwijs en opleiding in Europa*

2. In het internationale [PISA-onderzoek](#) worden de leerontwikkelingen van 15-jarigen worden gemeten.

3. Aldus het Talis rapport van de OECD, 2018, deel over Nederland, zie [hier](#)

4. *‘Later selecteren, beter differentiëren’* - advies van de Onderwijsraad 15 april 2021, lees en download [hier](#)

5. *‘De staat van de schoolleiding’*, rapport van de Algemene Vereniging Schoolleiders | VO-raad, [download hier](#)

6. Om feiten te scheiden van nepfeiten en van ongefundeerde meningen helpt het rapport [“Onderwijs in Cijfers”](#).

Muziek: 1. *‘De oude school’*: Willem Wilmink en Don Quishocking, een heel spannende relatie van samengebond talent. Wat een prachtig lied uit 1973, luister en kijk [hier](#)

2. [Cent mille chansons](#): een melodie – je hoort Bach mee neuriën – van al weer meer dan een halve eeuw oud; Frida Boccarda zong het, nu wordt het gespeeld op een gamba, een bij uitstek klassiek, zessnarig instrument.